

DOI: 10.31866/2616-745X.13.2024.306908

УДК 39(477:438):050

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКЕ СУСІДСТВО МІЖВОЄННОГО ЧАСУ У ДЗЕРКАЛІ РУСИНСЬКОЇ ПЕРІОДИКИ

Наконечний Володимир Михайлович^{1а},
Ревенко Анатолій Дмитрович^{2б}

Надіслано:

07.02.2024

Рецензовано:

09.02.2024

Прийнято:

10.02.2024

¹Кандидат історичних наук, доцент,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0386-2162>,
e-mail: nakonechniy.ua@gmail.com

²Кандидат економічних наук, доцент,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4555-0677>,
e-mail: revenkoad@ukr.net

^аКиївський національний університет культури і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

^бКиївський університет культури,
вул. Є. Коновальця, 36-б, Київ, Україна, 01601

Для цитування:

Наконечний, В.М. та Ревенко, А.Д., 2024. Українсько-польське сусідство міжвоєнного часу у дзеркалі русинської періодики. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 13, с.147-163. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.13.2024.306908>.

Мета статті – з'ясувати специфіку рецепції українсько-польського діалогу русинськими публіцистами у міжвоєнний час. Завданням дослідження є всебічний аналіз проблематики українсько-польських взаємин, представленої на шпальтах часопису «Наш лемко». Дослідницька методологія спирається на звичне для праць з історії науки поєднання принципів (історизму та об'єктивності) і методів (філософських, загальнонаукових та спеціально-історичних) наукової праці. У підсумку відзначено, що різнопланові публікації на сторінках «Нашого лемка» дають можливість сформуванню стереоскопічної картини ставлення чиновників Другої Речі Посполитої до українських мешканців Східних Бескидів. Реконструйована нами картина переконливо демонструє цілковите зневаження польською державою громадськими і культурно-освітніми правами лемків, попри задекларовані міжнародні

зобов'язання та загальноцивілізаційні засади людського співжиття. Тож чималу повагу викликає смілива громадська позиція редколегії «Нашого лемка» на чолі з головним редактором Юліаном Тарновичем. Ризикуючи власною безпекою і добробутом, безперервно зазнаючи постійно зростаючого цензурного тиску та поліційних переслідувань, співробітники часопису невтомно працювали над плеканням серед своїх читачів почуття загальноукраїнської соборності й етнічної своєрідності. Утверджуючи принципи соціального й національного солідаризму у русинському середовищі, публіцисти «Нашого лемка» доводили історичну стійкість українців у їхній екзистенційній боротьбі із сусідами за право на культурне й політичне самовизначення. Значною мірою завдячуючи їхній жертвній праці, попри розділеність матірніх теренів кордонами центральноєвропейських країн та розпорошеність континентами, в наш час лемки є однією з найбільш національно свідомих етнографічних спільнот української нації.

Ключові слова: «Наш лемко»; українсько-польські відносини; історична публіцистика; національна боротьба; Друга Річ Посполита.

Вступ

Одним із найбільш популярних сюжетів історіографічних студій останнього тридцятиліття є проблема непростого українсько-польського сусідства у міжвоєнний час. Таку запитаність зумовлює слушне переконання українських гуманітаріїв, що саме в періоді існування Другої Речі Посполитої варто шукати витоки міжсусідських непорозумінь, які набули особливої трагічності в добу Другої світової війни. Найбільше ж уваги дослідники українсько-польських відносин звертають на східногалицькі землі, де боротьба з денаціоналізацією набула політичної самоорганізованості та чималої масовості. Незважаючи на таку дослідницьку увагу, в поле зору науковців надалі надзвичайно рідко потрапляє національна політика польських урядів стосовно заселених лемками Східних Бескидів. Як відомо з багатьох джерел, певна віддаленість від етнічного центру й особливості розселення гірськими теренами перетворили лемків на об'єкт особливо брутальної денаціоналізації, що її зазнавали українці міжвоєнної Польщі. Найбільш виразно це проявлялося в модернованому державними чиновниками безапеляційному обмеженні їхніх прав на плекання національно-культурної ідентичності.

Особливо важливим джерелом у з'ясуванні нашої проблеми є матеріали русинської періодики, яка оперативно моніторила вищезгадані прояви державного насилля над національним сумлінням лемків. З-поміж низки тогочасних русинських пресодруків найбільш авторитетним слід назвати «Наш лемко», який об'єднував читацьку аудиторію з виразними українськими національними цінностями і чіткою соборницькою орієнтацією. Властиво опрацюовуючи згаданий часопис, ми отримуємо різнопланову інформацію про терористичну за своєю суттю боротьбу польських урядів з українським національним вибором лемків. Незважаючи на постійні цензурні конфіскації окремих публікацій або й нерідко цілих чисел часопису, редагований авторитетним русинським інтелектуалом Юліаном Тарновичем пресодрук вів нерівне мужнє протистояння за український вибір лемків, інформує свого втомленого господарськими негараздами читача про можливості опору винародовленню найбільш західного етнічного відгалуження нашої нації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Оскільки «Наш лемко» вирізнявся особливою інформативністю стосовно висвітлення життя русинів у міжвоєнній Польщі, протягом останнього тридцятиліття цьому пресодруку було присвячено десятки різнопланових опрацювань і кілька змістовних антологій особливо резонансних дописів. Таким чином, на сьогодні загалом задовільно з'ясовано інституційний феномен часопису (Тельвак та Наконечний, 2020), досліджено специфіку обговорення на сторінках газети актуальних для передплатників проблем (Наконечний, 2017а; Тельвак В.В., Тельвак В.П. та Наконечний, 2021), виявлено комунікативні стратегії редакторів із налагодження контактів зі своїм читачем (Наконечний, 2017b; Тельвак В.В., Тельвак В.П. та Наконечний, 2022) тощо. Також сучасні лемкознавці дещо опрацювали важливий сюжет висвітлення дописувачами «Нашого лемка» взаємин українців зі своїми сусідами. Серед іншого ми дослідили дражливий для лемків українсько-російський дискурс газети (Наконечний та Кузнецова, 2023). Продовжуючи дослідження специфіки обговорення на шпальтах лемківського часопису минулого й актуального стану взаємин українців зі своїми сусідами, нижче з'ясуємо українсько-польський дискурс його дописувачів.

Формулювання цілей статті

Важливим завданням сучасних лемкознавчих студій є комплексне з'ясування специфіки висвітлення широкого спектра проблематики українсько-польських відносин русинськими публіцистами, які співпрацювали з часописом «Наш лемко».

Метою статті є з'ясування особливостей осмислення українсько-польських відносин у другій половині 1930-х рр. на сторінках часопису «Наш лемко».

Виклад основного матеріалу дослідження

Опубліковані в «Нашому лемку» статті свідчать, що упереджене ставлення до населення Східних Бескидів із боку польських чиновників різних рівнів було відчутним мало не в усіх галузях життя. Втім, найдошкульнішою згадана «увага» була стосовно будь-яких проявів організації лемками громадського життя. Польські чиновники від солтиса до представника фіскальної служби і поліцейського, відповідно до отриманих ними службових інструкцій, найуважніше пильнували за тими русинами, які виразно демонстрували приналежність до українства. Цікаво, що одним із маркерів останнього в розумінні чиновників Другої Речі Посполитої був факт зацікавлення русинів «Нашим лемком». Хоча, як знаємо, часопис був цілком легальним органом і проходив жорстку цензуру перед потраплянням до рук свого читача, шанувальники пресодруку автоматично перетворювалися в очах чиновників на неблагонадійних. Про це свідчить той факт, що таких селян під вигаданими приводами відвідували державні урядники, демонстративно караючи за цілком сфабриковані правопорушення.

Інформація про таку поведінку державних чиновників постійно потрапляла до рубрики листування редакції зі своїм читачем, але здебільшого в урізаній цензурою версії. Втім, до нашого часу дійшла підшивка «Нашого лемка» з цензурного комітету, яка відклалася у книгозбірні ЛНУ імені Івана Франка. Вона містить повнотекстові примірники часопису, з яких ми отримуємо справжню картину змальованого самими лемками беззаконня. Наприклад, анонімний дописувач інформував свою газету:

«Відтоді, як я почав передплачувати «Нашого лемка», на мене посипалися кара за карою. Поліція спеціально опікується мною. [...] Всіх тих, що відчувають себе українцями, поліція переслідує, а староста прямо казав мені, щоби я не бавився в політику, поскільки у нас читати часопис «Наш лемко» – це є велика політика [...]. Гірко ми тут живемо, доноси, клевети та хліб насущний, але ми віримо в кращу будучність». (Гарні слова, 1934)

Про спеціальні ущемлення польськими чиновниками лемків української орієнтації дотично говорить і та обставина, що водночас із переслі-

дуванням читачів «Нашого лемка» вони різними способами заохочували горян читати газету «Лемко», яка була москвофільською альтернативою українського пресодруку.

Особливо небезпечними в очах польської влади були такі провідники національної культури та освіти на Лемківщині, як читальні «Просвіти». З огляду на їхню авторитетність у русинському середовищі, ці заклади потрапили у фокус репресивної політики польської адміністрації. Її представники будь-що віднаходили приводи, які б дозволили припинення діяльності цих популярних осередків української культури. На селян, які наважувалися надавати під «просвітянські» читальні свої домівки, заводилися кримінальні справи за найменші правопорушення, а нерідко й за цілком сфальшовані «злочини» (Читальня загрожує, 1936).

Поряд зі щойно згаданими репресивними заходами польська влада вдавалася до цілеспрямованої ідейної дезорієнтації лемків засобами нав'язливої польської та підтримуваної нею москвофільської пропаганди. Ці інформаційні диверсії стосовно русинів нерідко супроводжувалися різними заохоченнями. Для прикладу згадаємо статтю селянина з Горлицького повіту з Ропиці Руської, в якій оповідається про закладання читальні «Просвіти», що, за влучним спостереженням автора, стала «темним духам сіллю в оці». Пояснюючи цю метафору, дописувач розповів, що одразу після згаданої події місцеві поляки-педагоги заповзялися наперекір лемкам-українцям творити «Kółko młodzieży rusko-polskiej». Ініціатори заохочували національно нерозбірливих селян вступити до «Kółka», обіцяючи безкоштовні почастунки «ковбасою, цукерками, папіросками». Таким чином, із гіркою іронією вказав автор, «худібка повелася на чуже сіно». Обурюючись такою етичною нерозбірливістю односельчан, тавруючи їх національними перевертнями, автор допису наголосив, що саме вони створюють негативний образ лемка як несвідомого власних національних коренів селянина. Намагаючись повернути збаламучених польською пропагандою односельців до свого народу, свідок описуваних подій наголошує:

«Ропичани, Лемки, хто продає свою народність, віру свою, це або зрадник Юда або безумна риба, що йде на панській гачок. Схаменіться, пізнавайте, хто вам брат, а хто ворог. Не ласіться на чужі охлапи, на що навіть порядна собака не піде. Гуртуйтесь до братів своїх рідних. Не треба вам чужих богів. Гляньте на інші народи, усі гуртуються, усі об'єднані в собі, а ви?». (Село Ропиця, 1934)

Вповні очікувано, що щойно наведене звернення було вирізане цензурською рукою.

На протипагу змалюваним вище фактам національної індиферентності у середовищі корінних мешканців Східних Бескидів, «Наш лемко» з підкресленим пієтетом розповідав про селян, які не зрікли свого національного імені та встояли перед погрозами польських чиновників і підступними заохоченнями москвофільських пропагандистів. У цьому аспекті слід сказати, що русинський пресодрук постійно стимулював у середовищі своїх читачів національний оптимізм і проукраїнські настрої. Головний редактор «Нашого лемка» наголошував: «Одначе українці на Лемківщині не падають духом, а працюють дальше над собою, бо вірять незломно в кращі дні – Честь їм за це!» (Замикають читальні, 1935).

Розуміючи безуспішність культурно-освітнього терору стосовно українських інституцій, що лише загартував національне сумління лемків, польська влада вдалася до практики закладання альтернативних в ідейному аспекті установ. У цьому плані польські чиновники заходилися відроджувати популярне в ХІХ ст. серед корінного населення Східних Бескидів русофільство, яке у міжвоєнний час переродилося на ідейно токсичне москвофільство. Провідниками його гасел у лемківському селі мали стати читальні Товариства ім. Качковського, творені як інституційна альтернатива осередкам «Просвіти» (Як творяться читальні, 1934). На шпальтах «Нашого лемка» було опубліковано чимало дописів, автори яких показували сприяння польської влади у закладанні русофільських осередків, які фокусувалися на поширенні москвофільської пропаганди в русинських містечках і селах.

Втім, значно бруталнішими вчинки польських чиновників були у сфері народного шкільництва. Це загалом мало б дивувати, оскільки польська держава, відповідно до взятих на себе міжнародних зобов'язань, дала національним меншостям (насамперед найбільш чисельній – українській) гарантії культурно-освітньої автономії. Та невдовзі ці обіцянки були забуті, адже чиновники молодій державі зрозуміли, що без всеосяжного контролю за шкільництвом неможливим є успіх політики денационалізації русинського населення, а відтак і його подальшої полонізації. Тож, фактично відмовляючись від взятих на себе міжнародних зобов'язань, чиновники Другої Речі Посполитої сфокусувалися на гвалтовній деукраїнізації русинської народної школи. З цією метою було вирішено українські впливи в школі замінити москвофільськими. Відтак, як інформував «Наш лемко», українські читанки системно замінялися москвофіль-

**НАКОНЕЧНИЙ ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВИЧ,
РЕВЕНКО АНАТОЛІЙ ДМИТРОВИЧ
УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКЕ СУСІДСТВО МІЖВОЄННОГО ЧАСУ...**

ськими букварами. Мовиться про написаний одним із лідерів москвофільства Мефодієм Трохановським буквар, який польське «Державне видавництво шкільних книг» видало у Львові в 1933 р. масовим накладом. Ця книга мала специфічну мовну фактуру, адже була написана «лемківською бесідою» – діалектною варіацією лемківської говірки, що її плекали москвофіли. «Наш лемко» послідовно викривав і таврував таку «юдину роботу криницьких божків», якою насправді керувала Львівська шкільна кураторія, що за іронією мала б якраз захищати права русинських дітей на рідномовне навчання. Лемківський часопис наголошував своєму читачеві на небезпеці дій польської влади із впровадження в початковій школі москвофільського «язичія» замість української літературної мови. Серед численних дописів наведемо такий промовистий приклад:

«Сьогодні кожний лемко знає, що своєю говіркою може послугуватися біля своєї хати, одначе в школі повинна панувати спільна українська літературна мова. [...] Лемки домагаються в школі української літературної мови – такої, якою навчають у всіх українських школах, бо вони діти одної Матері! Це не є позиція одиниць, це воля всіх лемків». (Ми не хочемо букварів, 1934)

Очікувано, що і цей допис, як свідчить примірник газети з цензурного комітету, було репресовано.

Завдяки такій принциповій боротьбі «Нашого лемка» русини відстояли своє право на рідномовне навчання. Втім, польські шкільні чиновники не зупинилися у своєму свавіллі і прийняли за гвалтовне переформатування навчального плану лемківської школи без жодної на те освітньої потреби. Усвідомлюючи вагомість релігійного чинника для збереження національної ідентичності лемків, польська освітня адміністрація прийнялася за безоглядне скорочення шкільних уроків із греко-католицького катехизису. Викриваючи антиукраїнську поставу шкільних інспекторів, один із авторів «Нашого лемка» відверто вказав: «Це є на руку різним перевертням, москвофільським божникам та кацапським учителям, які останніми роками сіяли чорні зерна безбожництва та недовірства між населенням, нарочно спроваджували з різних чужинецьких видавництв большевицькі брошури та давали читати шкільній молоді» (Що далі буде, 1934). Зрозуміло, що рука цензора не пошкодувала і цей відвертий виступ.

Ще однією загрозливою тактикою польських чиновників щодо національної школи лемків була нічим не вмотивована заміна українських педагогічних кадрів на польські. Перших без їхньої згоди в адміністративному порядку відправляли до навчальних закладів із домінуючим польським учнівським складом, водночас других надсилали до лемківськ-

ких шкіл. Тим самим влада очікувала отримати потрібний для неї деукраїнізуючий ефект. Польські вчителі, не володіючи рідною мовою корінного населення, викладали лемківським дітям шкільні предмети польською. Відзначимо, що це робилося в порушення закону, який гарантував дітям право на освіту рідною мовою (Біда з лемками, 1936). Згадане беззаконня також опинилося у фокусі уваги авторів «Нашого лемка». На його шпальтах прямо було наголошено, що «поляк-учитель нічим не відрізняється від поляка-поліціанта» (Дитина, як і життя, 1935).

На жаль, поза антиукраїнськими намірами польської адміністрації не залишилася і надзвичайно чутлива для традиційної у своїх цінностях лемківської громади церковно-релігійна сфера. Її національна особливість становила надійний бар'єр ополяченню населення Східних Бескидів. У цьому аспекті релігійна політика польських урядів була сфокусована на поширенні в лемківському середовищі пропагандистських маніпуляцій, що русини є «поляками-унітатами». Найбільш інтенсивною згадана пропагандистська акція була на початку 1934 р., коли призначили окремого папського адміністратора для греко-католиків Лемківщини. Нейтралізуючи маніпулятивні сили польської пропаганди, «Наш лемко» пояснював своєму читачеві, що лемки споконвіку є греко-католиками і у віровизнавчому плані відрізняються від тимчасових зайців своїх земель. Постійний автор часопису на псевдо-Лемко зазначав: «Як бачимо, Лемківщина все мала живі зв'язки тільки із сходом. Твердження, що всі лемківські церкви побудували польські панове-шляхта, також неправдиві. В церковних хроніках виразно записано, що лемки самі собі спільно церкви будували, а деякі церкви будували лемки-солтиси» (Лемко, 1934).

Зрозумівши із практики, що спотворити релігійне самоусвідомлення русинів є неможливим, представники польської влади за будь-якої можливості намагалися обсадити парафії у лемківських селах лояльними до Польщі священниками. Якщо ж душпастир демонстрував українські цінності та плекав національну свідомість у середовищі своєї пастви, на нього очікувало примусове переведення до населених пунктів зі здебільшого польським населенням. Свідчення цього знаходимо на сторінках пресодруку, якому селяни скаржилися, що польські чиновники гвалтовно усувають авторитетних парохів-українців за їхню активну громадську позицію. Ці священники замінялися владою москвофілами, які агітували селян зрікатися батьківської віри та переходити на відоме своєю анти-

українською поставою російське православ'я. На спілку із місцевою адміністрацією такі священники відговорювали русинів від читання релігійної літератури рідною мовою та забороняли в храмах українську молитву. Описуючи таке беззаконня, автори часопису нарікали: «Гляньмо браття, як гарно на Лемківщині; хто зробить крок до світла до науки, то це вже крок до тюрми...» (Лемко, 1936а).

Не менш загрозовою для держави в очах польських чиновників була й історична пам'ять лемків, що базувалася на національно-визвольних сюжетах. Представники польської адміністрації робили все можливе для зменшення українських впливів на процес кристалізації національного самоусвідомлення мешканців Східних Бескидів. Як ми це бачили стосовно згаданих вище прикладів, і в цій боротьбі польські чиновники не добирали засобів. Так, вони фінансово підтримували популяризацію тез москвофільської пропаганди про польські історичні коріння лемківського субетносу, з чого висновувалася потреба «повернення» русинів до польської ідентичності. В цій боротьбі державні чиновники зосередилися на мінімізації впливів інституцій, що плекали в лемківському середовищі українське бачення їхнього минулого та спільних із наддніпрянцями завдань на майбутнє. Переконливою ілюстрацією такої політики стала доля самого «Нашого лемка», сторінки якого рясніють білими плямами від нещадних цензорських вилучень власне у присвячених історичній проблематиці рубриках.

Найбільше ж польських пропагандистів лякало плекання авторами часопису історичної пам'яті про постання державності на зазбручанських землях і героїчний захист українцями, а серед них і лемками, Західноукраїнської Народної Республіки. Доказом цього є той факт, що щорічні тематичні дописи у часописі з нагоди проголошення соборності 22 січня 1919 р. зазнавали неодмінних цензорських конфіскацій. Приміром, в одному із цензурованих дописів так пояснювалося значення цього героїчного для галицьких українців дня:

«В тому пропам'ятному історичному дні, наперекір усім злобним твердженням, Український Нарід засвідчив свою духовну єдність і нерозлучність. У тому дні сказали світові, що ми – Кубанці й Придніпрянці, Волиняки й Поліщуки й ті з далекого Підляшшя й Холмщини, Гуцули, Бойки, Лемки, Закарпатці, Буковинці й Бесарабці – є дітьми одної спільної Матері-України, об'єднані одним бажанням, одною вірою, одною ідеєю». (Галич, 1936)

Чимало зусиль польські цензори доклали і для корегування створеного публіцистами «Нашого лемка» пантеону українських національ-

них героїв. При цьому найбільш прискіпливою цензорська увага була до вшанування на сторінках пресодруку наддніпрянських діячів, які метою свого життя зробили соборницьке єднання українських земель. Приміром, коли восени 1934 р. на засланні трагічно помер Михайло Грушевський, і вся західноукраїнська громадськість вшанувала цю фатальну для нашого народу подію (Тельвак, 2008, с.358-377; 2011), цензор вирішив втрутитися навіть у текст інформаційної за змістом некрологічної замітки, що її опублікував «Наш лемко».

Та, незважаючи на змальовані вище чималі зусилля польської адміністрації з мінімізації впливів «Нашого лемка» на селянську аудиторію, часопис виявився надзвичайно авторитетним для русинів у сфері формування їхньої історичної пам'яті. Про це свідчать численні звернення лемків до улюбленого часопису. Наприклад, у цензурованому листі до редколегії один із лемків-емігрантів висловив своє захоплення вмілою проукраїнською політикою пам'яті часопису. Абсорбувавши історичну ідеологію «Нашого лемка», його палкий шанувальник зазначив:

«[...] Завдяки світовій війні та великій Українській Революції, слова «Україна», «Українська Держава», «Український народ» потрясли мною до живого – я став свобідний та свідомий того, хто я є; хто нас шарпає на всі боки, хто робив з нас рабів, які хилили свою спину перед всілякими зайдами. Ми мусимо пам'ятати, що ми – сини Неньки України, браття по крові і кости тих, що живуть на Великій Україні, Буковині, Бесарабії, Галичині та Підкарпатській Україні! Ми, той великий Народ, якого ніхто знищити не потрафить! Кацапня згине не задовго, бо мусять вигинути всі такі, що пруть брата на брата! Історія нас навчає, що ми всі жили в давнині разом, мали свою державу та ми лемки творили зі всіма українськими землями від Карпат аж по Зелений Клин могутчу державу – Україну». (Лист з Америки, 1934)

Поряд із гуманітарною політикою не меншими антиукраїнськими упередженнями польської влади були і у сфері економічного життя. Тавруючи визискувальну щодо населення Східних Бескидів польську господарську політику, «Наш лемко» сміливо показував її негативні прояви у багатьох сферах. Серед іншого дописувачі часопису вказували на хижацький підхід державних чиновників до багатих природних ресурсів

**НАКОНЕЧНИЙ ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВИЧ,
РЕВЕНКО АНАТОЛІЙ ДМИТРОВИЧ
УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКЕ СУСІДСТВО МІЖВОЄННОГО ЧАСУ...**

лемківських земель, що проявлялося у їхньому неконтрольованому виснаженні. Чи не найбільш загрозливо справа виглядала у деревообробній галузі, адже масована вирубка лісів загрожувала горянам чималими природними катаклізмами. Свідчення цього ми знаходимо в одному зі сконфіскованих дописів: «Галицьким Сибіром Тебе звали, Рідна Лемківщино. [...] Водами цілющих джерел Твоїх лікуються чужі, Твої власні діти вмирають в нужді, Зникають ліси з Твоїх чудових верхів, будуються мости із них на битих шляхах далеких, а для Тебе дорогами остають все далі потоки і дебри» (Костаревич, 1934).

На жаль, як це показували численні дописувачі «Нашого лемка», репресивні дії польської влади не обмежувалися згаданими вище сферами громадського й економічного життя. Чиновники Другої Речі Посполитої зазіхали навіть на приватні практики українців-горян. Часопис, приміром, наводив факти нахабного намагання чиновників регламентувати зовнішній вигляд чи стиль одягу лемків. Так, цілковито абсурдних заборон зазнавали традиції лемків вдягати одяг у національній кольористиці. Переслідуваними були і ті русини, які на головні убори чіпляли синьо-жовті кокарди (Лемко, 1936b). Але особливим ірраціоналізмом і параноєю була позначена істерія польської преси про небезпеку поширення серед лемків наддніпрянських практик вишивання, що було свідченням поразки польської антиукраїнської політики та зрілості національного вибору мешканців Східних Бескидів (Державна рація, 1938).

Невтомно фіксуючи факти польського безправ'я і стійкого опору його проявам із боку русинів, «Наш лемко» пропонував шляхи виходу з цієї небезпечної для польсько-українського сусідства ситуації. На переконання об'єднаних редакцією пресодруку лемківських публіцистів, єдиний ефективний вихід полягав у наданні західноукраїнським теренам широкої національно-культурної автономії, що було постулатом української політики ще в часи Австро-Угорської імперії. Зрештою, зобов'язання надати таку автономію польська держава взяла на себе після ухвалення офіційного рішення Ради Послів Антанти 15 березня 1923 р. про приєднання Галичини до Польщі. Втім, жодну згадку про автономію польська цензура на шпальта часопису не допускала. Цю тотальну заборону на артикуляцію слова «автономія» промовисто ілюструє ситуація, коли цензуруванню була піддана стаття про вимоги словаків отримати автономію у складі чехословацької держави. В цьому сюжеті чиновники слушно побачили подібність із національними процесами у польській державі.

Насамкінець стисло згадаємо про саморефлексію головного редактора «Нашого лемка» стосовно веденої ним боротьби за право русинів на

власну національну ідентичність. Перебуваючи у повоєнний час на еміграції у США, Ю. Тарнович у своїх спогадах із гордістю писав, що, попри антиукраїнський терор польської влади стосовно лемків, їй не вдалося досягти своїх винародовлюючих цілей. Причиною цього, твердив русинський діяч, була самовіддана просвітницька діяльність об'єднаної довкола часопису «Наш лемко» галицької інтелігенції. Тож редактор із заслуженою гордістю наголосив: «Населення Лемківщини твердо стояло на сторожі своїх національних прав і не прогиналося перед ніким. Воно не лякалося жодних погроз і по геройськи ставило своє чоло перед найбільшою небезпекою» (Бескид Юліан, 1954, с.126).

Висновки

Різнопланові публікації на сторінках «Нашого лемка» дають можливість сформуванню стереоскопічної картини ставлення чиновників Другої Речі Посполитої до українських мешканців Східних Бескидів. Реконструйована нами картина переконливо демонструє цілковите зневажання польською державою громадськими і культурно-освітніми правами лемків, попри задекларовані міжнародні зобов'язання та загальноцивілізаційні засади людського співжиття. Тож чималу повагу викликає смілива громадська позиція редколегії «Нашого лемка» на чолі з головним редактором Юліаном Тарновичем. Ризикуючи власною безпекою і добробутом, безперервно зазнаючи постійно зростаючого цензурного тиску та поліційних переслідувань, співробітники часопису невтомно працювали над плеканням серед своїх читачів почуття загальноукраїнської соборності й етнічної своєрідності. Утверджуючи принципи соціального й національного солідаризму у русинському середовищі, публіцисти «Нашого лемка» доводили історичну стійкість українців у їхній екзистенційній боротьбі з сусідами за право на культурне й політичне самовизначення. Значною мірою завдячуючи їхній жертівній праці, попри розділеність матірних теренів кордонами центральноєвропейських країн і розпорошеність континентами, в наш час лемки є однією з найбільш національно свідомих етнографічних спільнот української нації.

Перспективним продовженням теми нашого дослідження вважаємо необхідність комплексного вивчення національної політики видавців лемківської періодики у міжвоєнний час.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бескид Юліян [Тарнович Ю.], 1954. *На згарищах Закерзоння*. Торонто: Лемківщина.
- Біда з лемками, 1936. *Наш Лемко*, 14, с.8.
- Галич, Я., 1936. Сторінка нашого недавнього минулого. *Наш Лемко*, 3, с.3.
- Гарні слова і наша дійсність, 1934. *Наш Лемко*, 18, с.3.
- Державна рація вимагає боротьби з вишивками на Лемківщині!, 1938. *Наш Лемко*, 17, с.3.
- Дитина, як і життя, не дасть себе ошукати, 1935. *Наш Лемко*, 24, с.4.
- Замикають читальні, 1935. *Наш Лемко*, 7, с.6.
- Костаревич, О., 1934. [Галицьким Сибіром тебе звали]. *Наш Лемко*, 1, с.3.
- Лемко, 1934. В обороні історичної правди. *Наш Лемко*, 7, с.4.
- Лемко, 1936а. Навіть молитись не вільно. *Наш Лемко*, 4, с.8.
- Лемко, 1936б. Як у джунглях. *Наш Лемко*, 4, с.5.
- Лист з Америки, 1934. *Наш Лемко*, 14, с.3.
- Ми не хочемо букварів, 1934. *Наш Лемко*, 20, с.3.
- Наконечний, В., 2017а. Русинська спільнота міжвоєнної Польщі у висвітленні «Нашого лемка». *Східноєвропейський історичний вісник*, [e-journal] 5, с. 129-137. <https://doi.org/10.24919/2519-058x.5.116977>
- Наконечний, В., 2017б. Часопис «Наш лемко» – феномен української періодики міжвоєнного часу. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 29, с.520-528.
- Наконечний, В.М. та Кузнецова, Л.В., 2023. Українсько-російські взаємини у висвітленні часопису «Наш лемко». *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, [e-journal] 12, с.122-133. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.12.2023.292407>
- Село Ропиця руська, пов. Горлиці, 1934. *Наш Лемко*, 8, с. 8.
- Тельвак, В. та Наконечний, В., 2020. Становище русинської меншини в Другій Речі Посполитій за матеріалами газети «Наш лемко». *Русин*, 61, с.166-182.
- Тельвак, В., 2008. *Творча спадщина Михайла Грушевського в оцінках сучасників (кінець XIX – 30-ті роки XX століття)*. Київ: Вимір.
- Тельвак, В., 2011. Михайло Грушевський в меморіальних практиках західноукраїнської громади в 1934-1935 рр. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*, 14-15, с.286-294.
- Тельвак, В.В., Тельвак, В.П. та Наконечний, В.М., 2021. «Геть отрую з наших хат!»: протиалкогольний дискурс газети «Наш лемко». *Русин*, 66, с. 34-47.
- Тельвак, В.В., Тельвак, В.П. та Наконечний, В.М., 2022. «Чиїх батьків ми діти?»: історична політика «Нашого лемка». *Русин*, 68, с. 154-167.

Українці-Лемки. Нищення Українців на Лемківщині не утає!, 1936. *Наш Лемко*, 24, с.2.

Читальня загрожує публічній безпеці, 1936. *Наш Лемко*, 22, с.9.

Що далі буде?, 1934. *Наш лемко*, 21, с. 3.

Як творяться читальні Качковського на Лемківщині?, 1934. *Наш Лемко*, 6, с.2.

REFERENCES

Beskyd Yuliiian [Tarnovych Yu.], 1954. *Na zgharyshchakh Zakerzonnia* [On the fires of Zakerzonny]. Toronto: Lemkivshchyna.

Bida z lemky [Trouble with lemkas], 1936. *Nash Lemko*, 14, p.8.

Chytalnia zahrozhuie publichnii bezpetsi [The reading room threatens public safety], 1936. *Nash Lemko*, 22, p.9.

Derzhavna ratsiia vymahaie borotby z vyshyvky na Lemkivshchyni! [The state walkie-talkie demands a fight against embroidery in Lemkiv region!], 1938. *Nash Lemko*, 17, p.3.

Dytyna, yak i zhyttia, ne dast sebe oshukaty [A child, like life, will not allow itself to be deceived], 1935. *Nash Lemko*, 24, p.4.

Halych, Ya., 1936. Storinka nashoho nedavnoho mynuloho [A page of our recent past]. *Nash Lemko*, 3, p.3.

Harni slova i nasha diisnist [Good words and our reality], 1934. *Nash Lemko*, 18, p.3.

Kostarevych, O., 1934. [Halytskym Sybirom tebe zvaly] [Galician Siberia was your name]. *Nash Lemko*, 1, p.3.

Lemko, 1934. V oboroni istorychnoi pravdy [In defense of historical truth]. *Nash Lemko*, 7, p.4.

Lemko, 1936a. Navit molytys ne vilno [Even praying is not free]. *Nash Lemko*, 4, p.8.

Lemko, 1936b. Yak u dzhunhliakh [Like in the jungle]. *Nash Lemko*, 4, p.5.

Lyst z Ameryky [Letter from America], 1934. *Nash Lemko*, 14, p.3.

My ne khochemo bukvariv ["We don't want primers"], 1934. *Nash Lemko*, 20, p.3.

Nakonechnyi, V.M. and Kuznetsova, L.V., 2023. Ukrainsko-rosiiski vzaiemyny u vysvitleni chasopysu "Nash lemko" [Ukrainian-Russian Relations in the Elucidation of the Magazine "Nash Lemko" ("Our Lemko")]. *International Relations: Theory and Practical Aspects*, [e-journal] 12, pp.122-133. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.12.2023.292407>

**НАКОНЕЧНИЙ ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВИЧ,
РЕВЕНКО АНАТОЛІЙ ДМИТРОВИЧ
УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКЕ СУСІДСТВО МІЖВОЄННОГО ЧАСУ...**

Nakonechnyi, V., 2017a. Rusynska spilnota mizhvoiennoi Polshchi u vysvitleni "Nashoho lemka" [Ruthenian community of interwar polandin terms of "Our Lemko"]. *East European historical bulletin*, [e-journal] 5, pp. 129-137. <https://doi.org/10.24919/2519-058x.5.116977>

Nakonechnyi, V., 2017b. Chasopys "Nash lemko" – fenomen ukrainskoi perodyky mizhvoiennoho chasu [The magazine "Nash Lemko" is a phenomenon of Ukrainian periodicals of the interwar period]. *Ukraine: Cultural Heritage, National Identity, Statehood*, 29, pp.520-528.

Selo Ropytsia ruska, pov. Horlytsi [The village of Ropytsia Ruska, district Gorlytsi], 1934. *Nash Lemko*, 8, p. 8.

Shcho dali bude? [What will happen next?], 1934. *Nash lemko*, 21, p. 3.

Telvak, V. and Nakonechnyi, V., 2020. Stanovyshche rusynskoi menshyny v Druhii Rechi Pospolytii za materialamy hazety "Nash lemko" [The position of the Ruthenian minority in the Second Polish-Lithuanian Commonwealth according to the materials of the newspaper "Nash Lemko"]. *Rusyn*, 61, pp.166-182.

Telvak, V., 2008. *Tvorcha spadshchyna Mykhaila Hrushevskoho v otsinkakh suchasnykiv (kinets XIX – 30-ti roky XX stolittia)* [The creative heritage of Mykhailo Hrushevskyyi in the estimation of contemporaries (late XIX – 30s of the XX century)]. Kyiv: Vymir.

Telvak, V., 2011. Mykhailo Hrushevskyyi v memorialnykh praktykakh zakhidnoukrainskoi hromady v 1934-1935 rr. [Mykhailo Hrushevskyyi in the memorial practices of the Western Ukrainian community in 1934-1935] *Drohobyt'skyi kraieznavchyi zbirnyk*, 14-15, pp.286-294.

Telvak, V.V., Telvak, V.P. and Nakonechnyi, V.M., 2021. "Het otruiu z nashykh khat! ": protyalkoholnyi dyskurs hazety "Nash lemko" ["Get poison out of our houses!": anti-alcohol discourse of the newspaper "Nash Lemko"]. *Rusyn*, 66, pp. 34-47.

Telvak, V.V., Telvak, V.P. and Nakonechnyi, V.M., 2022. "Chyikh batkiv my dity? ": istorychna polityka "Nashoho lemka" ["Whose parents are we children?": the historical politics of "Nasho Lemka"]. *Rusyn*, 68, pp. 154-167.

Ukrainci-Lemky. Nyshchennia Ukrainciiv na Lemkivshchyni ne ustaie! [Ukrainians-Lemkas. The destruction of Ukrainians in Lemkiv region does not stop!], 1936. *Nash Lemko*, 24, p.2.

Yak tvoriatsia chytalni Kachkovskoho na Lemkivshchyni? [How are Kachkovsky's reading rooms created in Lemkiv region?], 1934. *Nash Lemko*, 6, p.2.

Zamykaiut chytalni [Reading rooms are closed], 1935. *Nash Lemko*, 7, p.6.

THE UKRAINIAN-POLISH NEIGHBOURHOOD OF THE INTERWAR PERIOD IN THE MIRROR OF RUTHENIAN PERIODICALS

Volodymyr Nakonechnyj^{1a},
Anatolii Revenko^{2b}

¹*PhD in Historical Sciences, Associate Professor,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0386-2162>,
e-mail: nakonechniy.ua@gmail.com,*

²*PhD in Economic Sciences, Associate Professor,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4555-0677>,
e-mail: revenkoad@ukr.net,*

^a*Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine, 01133*

^b*Kyiv University of Culture,
Kyiv, Ukraine, 01042*

The main objective of the study is to find out the reception specifics of the Ukrainian-Polish dialogue by Ruthenian publicists in the interwar period. The task of this research is a comprehensive analysis of the problems of Ukrainian-Polish relations presented in the columns of the journal "Our Lemko". The research methodology is based on the combination of principles (historicism and objectivity), as well as methods (philosophical, general scientific and special historical ones) of scientific study, which are usual for works on the history of science. It is concluded that various publications on the pages of "Our Lemko" provide an opportunity to form a stereoscopic picture of the attitude of the Second Polish Republic officials to the Ukrainian residents of the Eastern Beskids. Reconstructed by us, the picture convincingly demonstrates the complete contempt of the Polish state for the public, cultural and educational rights of the lemkos, despite the declared international obligations and general civilisational principles of human coexistence. Therefore, the bold public position of the editorial board of "Our Lemko", led by the editor-in-chief Yulian Tarnovych, commands considerable respect. Risking their own safety and well-being, constantly experiencing ever-increasing censorship pressure and police harassment, the journal's employees worked tirelessly to foster among their readers a sense of all-

НАКОНЕЧНИЙ ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВИЧ,
РЕВЕНКО АНАТОЛІЙ ДМИТРОВИЧ
УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКЕ СУСІДСТВО МІЖВОЄННОГО ЧАСУ...

Ukrainian unity and ethnic identity. Affirming the principles of social and national solidarity in the Ruthenian environment, the publicists of “Our Lemko” proved the historical resilience of Ukrainians in their existential struggle with their neighbours for the right of cultural and political self-determination. Thanks to their self-sacrificing work, despite the separation of the motherland by the borders of the Central European countries, and the dispersion of the continents, in our time the lemkos are one of the most nationally conscious ethnographic communities of the Ukrainian nation.

Key words: “Our lemko”; Ukrainian-Polish relations; historical journalism; national struggle; the Second Polish Republic.